

Natura 2000

„Natura 2000“ – Europos Sąjungos (ES) specialių saugomų teritorijų tinklas, kuris vienija visas 27 Europos Sąjungos šalis, siekiant išsaugoti vertingiausias Europos natūralias gamtines buveines, augalų bei gyvūnų rūšis ir jų buveines ateities kartoms, neatsižvelgiant į šių dienų valstybių sienas. Tinklas buvo įkurtas 1992 metais, remiantis ES Paukščių ir Buveinių direktyvomis – kertiniais Europos gamtos išsaugojimo politikos susitarimais, privalomais visoms šalims narėms.

Daugiau informacijos apie „Natura 2000“ galima rasti oficialiame šio projekto tinklalapyje https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/natura-2000_en.

Paukščių direktyva (daugiau informacijos: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0147>;

<https://www.facebook.com/watch/?v=535790426825289>) yra pirmasis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis ilgalaikę visų laukinių paukščių rūšių apsaugą Europos Sąjungoje. Ši direktyva 1979 m. atsirado dėl to, kad dauguma laukinių paukščių yra migruojantys, ir veiksminga jų apsauga yra susijusi su bendra tarpvalstybine atsakomybe. Įgyvendindamos šią direktyvą šalys narės nustato ir saugo vietas, kurios yra ypač svarbios laukiniams paukščiams.

1992 m. priimta **Buveinių direktyva** (daugiau informacijos: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:01992L0043-20130701&qid=1687170256314>

<https://am.lrv.lt/lt/naujienos/ka-saugo-buveiniu-direktyva-nuo-maziausio-iki-didziausio/>) yra pagrindinis visos Europos gyvosios gamtos apsaugos instrumentas. Tai įrankis, įpareigojantis ES valstybes nares saugoti nykstančių rūšių augalus, gyvūnus ir nykstančias buveines. Šios direktyvos tikslas – palaikyti biologinę įvairovę, atsižvelgiant į ekonominius, socialinius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus, prisidėti prie bendros subalansuotos plėtros, o tam tikrais atvejais palaikyti ar netgi skatinti žmogaus veiklą. Pagal šias dvi direktyvas saugomos vietovės ir sudaro vieningą Europos specialių saugomų teritorijų ekologinį tinklą.

Šiuo metu Europoje įsteigta beveik 28 tūkstančiai tokių teritorijų, kurios sudaro apie 18 proc. bendrijos sausumos ir 10 proc. jūrų ploto.

Lietuvoje iki šiol patvirtintos 84 paukščių apsaugai svarbios teritorijos ir 480 buveinių apsaugai svarbių teritorijų (įskaitant vietas, atitinkančias gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus), kartu užimančios apie 15 proc. šalies ploto.

Didelė dalis išskiriamų „Natura 2000“ teritorijų dėl jų ekologinės vertės jau anksčiau buvo paskelbtos saugomomis teritorijomis, pavyzdžiui, gamtiniai rezervatai, nacionaliniai parkai, draustiniai, vandens telkinių apsaugos zonos.

Visuomenė gamtos apsaugą dažnai sieja su griežtais gamtiniais rezervatais, kuriuose žmogaus veikla yra draudžiama, tačiau „Natura 2000“ tinklo koncepcija yra kitokia.

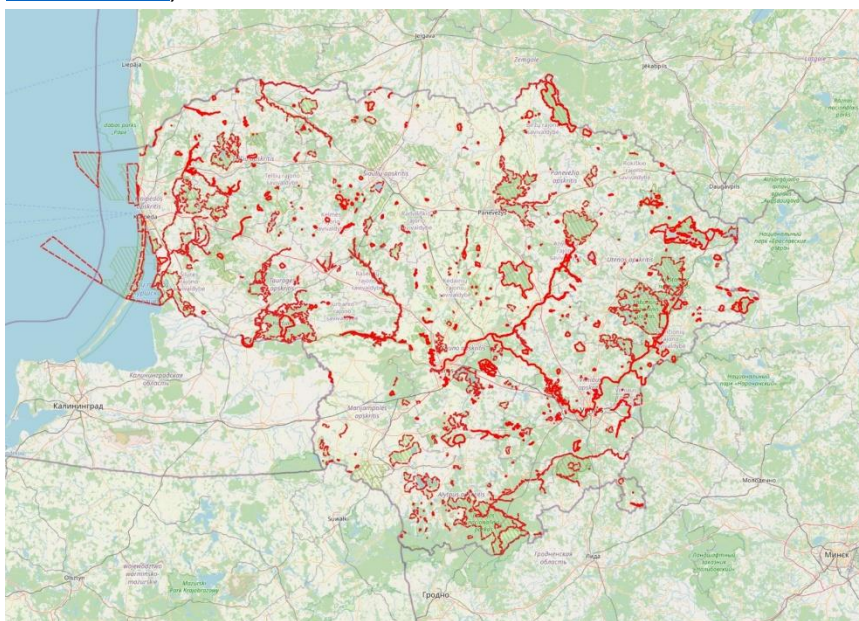
Remiantis ja, yra pripažįstama, kad žmogus yra neatsiejama gamtos dalis, ir geriausias rezultatas pasiekiamas tada, kai abu veikia išvien. Todėl „Natura 2000“ teritorijos nustatymas nereiškia, kad būtina nutraukti visą joje ligšiol vykdytą ekonominę veiklą. Kai kuriais atvejais, norint apsaugoti rūšis ir buveines, iš tikrųjų gali prireikti žmogiškosios

veiklos pritaikymų ar pakeitimų. Tačiau daugeliu kitų atvejų esama veikla gali būti tęsiama. Be to, daugelyje vietovių egzistuojančios rūšys ir buveinės gali būti visiškai priklausomos nuo tam tikros veiklos tęstinumo. Pavyzdžiui, siekiant išsaugoti natūralias pievas, reikia jas reguliariai šienauti arba ganyti gyvulius. Tokiais atvejais svarbu rasti būdų, kaip toliau remti ir stiprinti tokią veiklą.

„Natura 2000“ teritorijų tinklas Lietuvoje

Lietuvoje „Natura 2000“ teritorijų tinklas maksimaliai integruotas į saugomų teritorijų sistemą. Šiuo metu „Natura 2000“ teritorijų statusas daugiausia yra suteiktas esamoms saugomoms teritorijoms ar jų dalims.

Aktualią informaciją apie esamas „Natura 2000“ teritorijų ribas galite rasti Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastrė <https://stvk.lt/map> arba žemiau esančiame žemėlapyje (paspaudus ant žemėlapio būsite nukreipti į biomon.lt svetainę https://biomon.lt/maps/index.php/view/map/?repository=apsaugtikslwfs&project=apsaugos_tikslai_wfs).

Žemaitijos nacionalinis parkas - „Natura 2000“ tinklo dalis

Žemaitijos nacionalinis parkas yra „Natura 2000“ tinklo dalis: visa nacionalinio parko teritorija, išskyrus Platelių ir Žemaičių Kalvarijos urbanistinius draustinius, rekreacinio prioriteto zonas, patenka į vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašą, skirtą pateikti Europos Komisijai (BAST) ir į paukščių apsaugai svarbių teritorijų sąrašą (PAST).

Daugiau informacijos: <https://zemaitijosnp.lt/kategorija-saugome/natura-2000/>.

Pagal PAST direktyvą apsaugos prioritetai Žemaitijos nacionaliniame parke – europinės svarbos saugomos paukščių rūšys: jerubė (*Tetrastes bonasia*), griežlė (*Crex crex*) ir gulbė giesmininkė (*Cygnus cygnus*).

Pagal BAST direktyvą Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje aptinkama 23 iš 54 Lietuvoje identifikuotų europinės svarbos buveinių tipų ir jų užimami plotai:

- 3140 Ežerai su menturdumblių bendrijomis (1250 ha).
- 3150 Natūralūs eutrofiniai ežerai su plūdžių arba aštrių bendrijomis (20 ha).
- 3160 Natūralūs distrofiniai ežerai (8,1 ha).
- 6230* Rūšių turtingi briedgaurnai (2,3 ha).
- 6270 Rūšių turtingi smilgynai (445,3 ha)

- 6410 Melvenynai (2,9 ha).
- 6450 Aliuvinės pievos (0,6 ha).
- 6510 Šienaujamos mezofitų pievos (33,8 ha).
- 7110 Aktyvios aukštapelkės (7,7 ha).
- 7120 Degradavusios aukštapelkės (23 ha).
- 7140 Tarpinės pelkės ir liūnai (175,7 ha).
- 7160 Nekalkingi šaltiniai ir šaltiniuotos pelkės (1,5 ha).
- 7210 Žemapelkės su šakotąja ratainyte (1,3 ha).
- 7220 Šaltiniai su besiformuojančiais tufais (0,6 ha).
- 7230 Šarmingos žemapelkės (32,8 ha).
- 9010* Vakarų taiga (1209,7 ha).
- 9020* Plačialapių ir mišrūs miškai (223,2 ha).
- 9050 Rūšių turtingi eglynai (214,9 ha).
- 9080* Pelkėti lapuočių miškai (358,8 ha).
- 9160 Skroblynai (30,8 ha).
- 91E0* Aliuviniai miškai (27,6 ha).
- 91D0* Pelkiniai miškai (639,6 ha).

Paaiškinimai:

1. Keturių simbolių derinys (pavyzdžiui, 3140) nurodo buveinės tipo kodą, kuris atitinka Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ kodą Europos Sąjungos buveinių interpretavimo vadove (EUR 15/2, 1999).
2. Žymėjimas (*) nurodo Europos Bendrijos svarbos prioritetinius buveinių tipus.

Žemaitijos nacionalinis parkas atitinka BAST kriterijus ne tik dėl aukščiau paminėtų gamtinių buveinių, bet ir dėl 4 europinės svarbos augalų rūšių: dvilapio purvuolio (*Liparis loeselii*), žvilgančiosios riestūnės (*Hamatocaulis vernicosus*), mažojo varpenio (*Botrychium simplex*), pelkinės uolaskėlės (*Saxifraga hirculus*) ir 10 gyvūnų rūšių: lūšies (*Lynx lynx*), ūdros (*Lutra lutra*), skiauterėtojo tritono (*Triturus cristatus*), ovaliosios geldutės (*Unio crassus*), keturdantės suktenės (*Vertigo geyeri*), dvijuostės nendradusės (*Graphoderus bilineatus*), plačiosios dusios (*Dytiscus latissimus*), šarvuotoios skėtės (*Leucorrhinia pectoralis*), auksuotosios šaškytės (*Euphydryas aurinia*), didžiojo auksinuko (*Lycaena dispar*).

Daugiau informacijos: <https://zemaitijosnp.lt/saugome/bast/>.

Socialinė ir ekonominė „Natura 2000“ nauda

Gamta ir biologinė įvairovė yra visuomenės sveikatos ir gerovės pagrindas: tai ir švarus oras, ir grynas vanduo, ir maisto produktai, statybinės medžiagos, potvynių, kenkėjų ir klimato reguliacija, pasėlių ir vaismedžių apdulkinimas – visa tai ir daugiau yra nauda, kurią gauname iš gamtos ir be kurios neišgyventume. Gamta atpalaiduoja ir ramina, įkvėpia, teikia aktyvaus poilsio galimybes.

Tinklas turi didelį ekonominį poveikį ir jo teikiama nauda žymiai viršija sąnaudas.

Paskaičiuota, jog „Natura 2000“ tinklo palaikymas ES kasmet kainuoja apie 6 mlrd. eurų, tačiau šiose saugomose teritorijose gamta per metus sukuria ekosisteminių paslaugų už maždaug 200-300 mlrd. eurų.

2020 m. Lietuvoje atlikta išsami „Natura 2000“ socio-ekonominės naudos vertinimo studija ([https://vstt.lrv.lt/uploads/vstt/documents/files/Leidiniai/Natura%202000_Santrauka LT_20200916.pdf](https://vstt.lrv.lt/uploads/vstt/documents/files/Leidiniai/Natura%202000_Santrauka_LT_20200916.pdf)) parodė, jog „Natura 2000“ saugomų teritorijų ekologinio tinklo teikiama nauda visuomenei daugiau nei dvigubai viršija tiesiogines sąnaudas.

Vien „Natura 2000“ tinkle esančiuose miškuose užaugančių grybų ir uogų vertė rinkoje sudaro daugiau nei 7,6 mln. eurų per metus, o saugomų teritorijų lankytojų vartojamoji vertė viršija 30 milijonų. Šiose teritorijose vykdomi verslai kasmet sukuria produktų ir paslaugų už daugiau nei 6 mln. eurų. Tačiau didžiausią naudą teikia netiesioginė gamtinių teritorijų vertė – geriamojo vandens išteklių, apsauga nuo potvynių, žalingo klimato kaitos poveikio mažinimas, gamtos vertybių išsaugojimas ateities kartoms. Bendra „Natura 2000“ tinklo socialinė ekonominė nauda kasmet siekia 193,7 mln. eurų, o tiesioginės metinės tinklo palaikymo sąnaudos – 10,1 mln. eurų. Studijos metu taip pat nustatyta, jog žemės ūkio ir miško naudmenų savininkų prarastos pajamos dėl „Natura 2000“ teritorijose galiojančių ūkinės veiklos apribojimų per metus siekia apie 78,5 mln. eurų. Visa tai įvertinus, „Natura 2000“ tinklo socio-ekonominė nauda yra 2,2 karto didesnė nei sąnaudos. Yra parengta „NATURA 2000“ PRIORITETINIŲ VEIKSMŲ PROGRAMA (PVP), skirta įgyvendinti Lietuvoje pagal Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (Buveinių direktyvos) 8 straipsnį 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos laikotarpiu (https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/saugom_teritorijos_kra%C5%A1tov/natura_2000/PAF-2019-02-21-versija%20vie%C5%A1inimui.pdf).

Daugiau informacijos apie „Natura 2000“:

Algirdas Klimavičius. Natura 2000 Lietuvoje:

<https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2020/12/Algirdas-Klimavicius.-Natura-2000-Lietuvoje-compressed.pdf>

ES paukščių ir buveinių direktyvos - Publications Office of the EU:

https://publications.europa.eu/resource/cellar/7230759d-f136-44ae-9715-1eacc26a11af.0017.01/DOC_1

Straipsnį pagal nurodytas internetines svetaines parengė Lankytojų aptarnavimo skyriaus gidė Aušra Brazdeikytė